

OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENTET
MILJØVERNDEPARTEMENTET

I følge vedlagte liste

Deres ref

Vår ref
13/2606

Dato **27 NOV. 2013**

Utprøving av nye rutiner for kulturminneundersøkelser i vindkraftsaker

Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet legger frem nye rutiner for håndtering av undersøkelser i medhold av kulturminneloven § 9 i vindkraftsaker. Rutinene skal legge til rette for nødvendig håndtering av kulturminneregistreringer i vindkraftsaker som behandles etter energiloven.

I gjeldende "*Retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg*", utarbeidet av Olje- og energidepartementet og Miljøverndepartementet i 2007, gis en presisering av hvordan håndteringen av undersøkelsesplikten i medhold av kulturminneloven § 9 bør innpasses i konsesjonsprosessen. Her går det frem at slike undersøkelser normalt skal skje før konsesjonsvedtak. Etter endringer i plan- og bygningsloven av 2009 er det ikke lenger reguleringsplikt for anlegg for produksjon av elektrisitet. Med de erfaringer om praktiseringen av dagens rutiner som er gjort, er det derfor nå behov for å klargjøre rammer og praksis for håndtering av lovpålagte arkeologiske undersøkelser i medhold av kulturminneloven i vindkraftsaker. De nye rutinene erstatter ovennevnte retningslinjer når det gjelder ivaretagelsen av kulturminneloven i konsesjonsbehandlingen av vindkraftsaker.

Denne klargjøringen av rutiner for kulturminneregistreringer bygger på at prinsippene i kulturminneloven skal tilpasses konsesjonsbehandlingen av vindkraftsaker. De nye rutinene innebærer i hovedsak at fylkeskommunen/Sametinget ved høring av melding vurderer om det er lavt, middels eller høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner i planområdet. Der det er lavt potensial for funn, skal det ikke foretas arkeologiske registreringer. Der det er vurdert å være middels potensial for funn, kan undersøkelsesplikten skje etter konsesjonsvedtak. Det er kun i de tilfellene det er

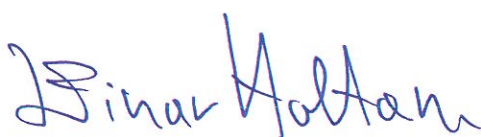
vurdert at potensialet for funn er høyt, at det er nødvendig å foreta arkeologiske registreringer i forkant av at det gis konsesjon. Undersøkelsene etter § 9 skal i slike tilfeller så langt det er mulig gjennomføres parallelt med konsekvensutredningen uten forsinkelser for konsesjonsbehandlingen av vindkraft. Det vises til vedlagte oversikt over og utdyping av rutinene (vedlegg 1). Det er også utarbeidet en metode for å synliggjøre kulturminneforvaltningens potensialvurdering gjennom utfylling av et skjema (vedlegg 2). Metoden har vært til utprøving i tre vindkraftsaker av tre fylkeskommuner og av Sametinget. På bakgrunn av tilbakemeldingene har metoden blitt justert ytterligere.

De omforente rutinene vil legge til rette for økt forutsigbarhet og likebehandling ved lovpålagte kulturminneregistreringer i vindkraftsaker som behandles etter energiloven. Metoden som er utarbeidet vil synliggjøre de vurderingene som foretas av fylkeskommunen/Sametinget, noe som vil sikre etterprøvbarhet.

Rutinene iverksettes fra og med den 1. desember d.å. Metoden skal prøves ut i en periode på to til tre år. Det legges opp til at ordningen evalueres etter endt prøveperiode.

Departementene understreker betydningen av at de nye rutinene følges opp av både energi- og kulturminnemyndighetene, og at også relevante aktører får informasjon om, og praktiserer, ordningen.

Med hilsen

Einar Holtane (e.f.)
ekspedisjonssjef
Miljøverndepartementet

Per Håkon Høisveen (e.f.)
ekspedisjonssjef
Olje- og energidepartementet

Vedlegg 2

Mottakere:
Norges vassdrags- og energidirektorat
Riksantikvaren

Ivaretagelse av kulturminneloven i konsesjonsbehandlingen av vindkraftsaker

Tiltakshaver utarbeider melding med forslag til utredningsprogram

NVE sender melding med forslag til utredningsprogram på høring

FK/ST uttaler seg til melding med forslag til utredningsprogram, og vurderer lavt/middels/høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner

NVE utarbeider forslag til fastsatt utredningsprogram

Forslag til fastsatt utredningsprogram forelegges MD, som vurderer ivaretagelse av kravet til kulturminneregistreringer

NVE fastsetter utredningsprogram

Ved lavt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner: Ingen registreringer er nødvendig

Ved middels potensial for funn av automatisk fredete kulturminner:

Tiltakshaver utarbeider søknad med konsekvensutredning

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring

Konsesjonsvedtak

Kulturminneregistreringer gjennomføres før anleggsarbeid

RA behandler søknad om dispensasjon etter kulturminneloven § 8, første ledd

Ved høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner:

Kulturminneregistreringer gjennomføres

Parallelt med kulturminneregistreringene utarbeider tiltakshaver søknad med konsekvensutredning

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring

RA behandler søknad om dispensasjon etter kulturminneloven § 8, første ledd

Konsesjonsvedtak

Tiltakshaver utarbeider melding med forslag til utredningsprogram

Tiltakshaver utarbeider melding med forslag til utredningsprogram, som er en tidlig varsling av et vindkraftprosjekt. I meldingen beskrives/illustreres det planlagte vindkraftverket med tilhørende anlegg som nettilknytning, adkomst- og internveier og transformatorstasjon, og det legges frem et forslag til hvilke utredninger som skal gjennomføres i forbindelse med det planlagte tiltaket. Tiltakshaver skal innhente kjente opplysninger om kulturminner i planområdet. Kilder til opplysninger om kjente kulturminner er Askeladden, kulturminnesøk og Sefrak, i tillegg til ulike kommunale og lokale registreringer, landsverneplaner med mer. Endelige avklaringer når det gjelder eksakte turbinplasseringer, veinett osv. avklares først ved detaljplanlegging av anlegget etter at en eventuell konsesjon er meddelt.

NVE sender melding med forslag til utredningsprogram på høring

NVE sender melding med forslag til utredningsprogram til fylkeskommunen/Sametinget som ansvarlig kulturminnemyndighet (og eventuelt rette sjøfartsmuseum dersom tiltaket berører vann/sjø).

Kulturminnemyndighetene uttaler seg til melding med forslag til utredningsprogram i forbindelse med høringen

Fylkeskommunen/Sametinget uttaler seg til melding med forslag til utredningsprogram, og vurderer om det er lavt, middels eller høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner i planområdet. Se metode om potensialvurdering for automatisk fredete kulturminner og skipsfunn [her](#) (lenke). Det må vurderes i hvert enkelt tilfelle om det er nødvendig med befarung i planområdet.

NVE utarbeider forslag til fastsatt utredningsprogram

På bakgrunn av forslag til utredningsprogram, innkomne høringsuttalelser og erfaring fra andre tilsvarende saker foreslår NVE fastsatt utredningsprogram. Basert på uttalelsen fra Fylkeskommunen/Sametinget, skal det gå frem av forslag til fastsatt utredningsprogram om det er nødvendig å foreta registreringer, og i så fall når dette skal gjennomføres.

Utredningsprogram forelegges MD

NVE forelegger i medhold av forskrift om konsekvensutredninger § 8 forslag til fastsatt utredningsprogram for Miljøverndepartementet, som vurderer ivaretagelsen av kravet til kulturminneregistreringer. Vurderingen vil inngå i departementets merknader til saken.

NVE fastsetter utredningsprogram

NVE fastsetter utredningsprogram, og klargjør for tiltakshaver videre prosess vedrørende arkeologiske registreringer. Der det er lavt potensial for funn, skal det ikke foretas arkeologiske registreringer. Dersom det er vurdert at det er middels potensial for funn av automatisk fredete kulturminner i planområdet, går det frem av utredningsprogrammet at registreringene gjennomføres etter et eventuelt konsesjonsvedtak. Dersom det er vurdert at det er høyt potensial for automatisk fredete kulturminner i planområdet eller deler av dette, går det frem av utredningsprogrammet at registreringene gjennomføres før konsesjonsvedtak i de aktuelle områdene.

Ved lavt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner: Ingen registreringer er nødvendig

Ved middels potensial for funn av automatisk fredete kulturminner:

Tiltakshaver utarbeider søknad med konsekvensutredning

Tiltakshaver utarbeider søknad med konsekvensutredning. I konsekvensutredningen skal det gis en beskrivelse av tiltakets mulige virkninger for kjente kulturminner og kulturmiljø i plan- og influensområdet.

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring. Fylkeskommunen/Sametinget uttaler seg til tiltaket.

Konsesjonsvedtak

NVE fatter konsesjonsvedtak. Det fremgår av konsesjonsvilkårene at de arkeologiske undersøkelsene i medhold av kulturminneloven § 9 må oppfylles før anleggsstart, og at det ikke er tatt stilling til eventuell dispensasjon i medhold av kulturminneloven § 8, første ledd når det gjelder automatisk fredete kulturminner.

Kulturminneregistreringer gjennomføres før anleggsstart

Tiltakshaver må ta kontakt med kulturminneforvaltningen for å oppfylle vilkåret om kulturminneregistreringer etter kulturminneloven § 9. Det vil være hensiktsmessig at dette samordnes med detaljplanleggingen av vindkraftverket. Fylkeskommunen, Sametinget og de arkeologiske forvaltningsmuseene (inkl. sjøfartsmuseene) har myndighet til å gjennomføre arkeologiske registreringer. Det er utarbeidet Retningslinjer for budsjettering og regnskap av arkeologiske utgravninger (lenke), som skal følges.

Undersøkelsene skal som hovedregel gjennomføres før byggestart, men en detaljert fremdriftsplan kan avklares med tiltakshaver dersom det er ønskelig. Arkeologiske registreringer i felt er sesongavhengig, og kan ikke gjennomføres vinterstid, noe som innebærer at tiltakshaver må tilpasse fremdrift etter dette. Det er tiltakshaver som bekoster de arkeologiske registreringene.

Behandling av dispensasjon

Dersom tiltaket kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner må det vurderes om det kan gis dispensasjon etter kulturminneloven § 8, første ledd. Det er Riksantikvaren som har myndighet til å gjøre disse vurderingene. Vedtaket kan påklages, og det er da Miljøverndepartementet som tar endelig stilling til om dispensasjon kan gis.

Funn av automatisk fredete kulturminner etter anleggsstart

Viser det seg at anleggsarbeidet kan virke inn på automatisk fredet kulturminne, skal arbeidet stanses i den grad det kan påvirke kulturminnet og det skal sendes melding til regional kulturminnemyndighet, jf. kulturminneloven § 8 andre ledd. Varslingsplikten gjelder enhver som utfører arbeid for tiltakshaver. Plikten etter denne bestemmelsen gjelder ikke kulturminner som det er gitt tillatelse til inngrep i forbindelse med konsesjonsbehandlingen, jf. § 8 første og fjerde ledd. Ved melding om funn skal regional kulturminnemyndighet kontakte Riksantikvaren som snarest tar stilling til om og i hvilken grad arbeidet kan fortsette. Riksantikvarens vedtak kan påklages til Miljøverndepartementet.

Ved høyt potensial for funn av automatisk fredete kulturminner:

Kulturminneregistreringer gjennomføres

Kulturminneregistreringer gjennomføres før konsesjonsvedtak i de deler av planområdet som er vurdert å ha et høyt funnpotensial. Fylkeskommunen, Sametinget og de arkeologiske forvaltningsmuseene (inkl. sjøfartsmuseene) har myndighet til å gjennomføre arkeologiske registreringer. Det er utarbeidet Retningslinjer for budsjettering og regnskap av arkeologiske utgravninger ([lenke](#)), som skal følges.

Det er tiltakshaver som bekoster de arkeologiske registreringene.

Tiltakshaver utarbeider søknad med konsekvensutredning

Parallelt med at de arkeologiske registreringene gjennomføres, utarbeides søknad med konsekvensutredning. Resultatene fra de arkeologiske registreringene innarbeides i konsekvensutredningen som omhandler kulturminner og kulturmiljø.

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring

NVE sender søknad med konsekvensutredning på høring. Fylkeskommunen/Sametinget oversender saken til Riksantikvaren, som parallelt behandler spørsmålet om dispensasjon.

Behandling av dispensasjon

Dersom tiltaket kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner må det vurderes om det kan gis dispensasjon etter kulturminneloven § 8, første ledd. Det er Riksantikvaren som har myndighet til å gjøre disse vurderingene. Dersom kulturminneregistreringene har avdekket automatisk fredete kulturminner/kulturmiljøer i hele eller store deler av planområdet av nasjonal verdi, kan Riksantikvaren avslå søknad om dispensasjon. Vedtaket kan påklages, og det er da Miljøverndepartementet som tar endelig stilling til om dispensasjon kan gis.

Konsesjonsvedtak

NVE fatter konsesjonsvedtak. Dersom det ikke er gitt dispensasjon for deler av området må det i detaljplanleggingen vurderes hvordan vindkraftverket best kan tilpasses de automatisk fredete kulturminnene i området. Det kan innebære flytting/fjerning av turbiner, justering av internveinett, trasé for nettilknytning osv. Dersom det ikke er gitt dispensasjon for hele eller store deler av planområdet skal konsesjonssøknaden som hovedregel avslås.

Funn av automatisk fredete kulturminner etter anleggsstart

Viser det seg at anleggsarbeidet kan virke inn på automatisk fredet kulturminne, skal arbeidet stanses i den grad det kan påvirke kulturminnet og det skal sendes melding til regional kulturminnemyndighet, jf. kulturminneloven § 8 andre ledd. Varslingsplikten gjelder enhver som utfører arbeid for tiltakshaver. Plikten etter denne bestemmelsen gjelder ikke kulturminner som det er gitt tillatelse til inngrep i forbindelse med dispensasjonsbehandlingen, jf. § 8 første ledd. Ved melding om funn skal regional kulturminnemyndighet kontakte Riksantikvaren som snarest tar stilling til om og i hvilken grad arbeidet kan fortsette. Riksantikvarens vedtak kan påklages til Miljøverndepartementet.

Vindkraft – potensialvurdering for automatisk fredete kulturminner og skipsfunn (undersøkelsesplikten, jf. kulturminneloven § 9)

Navn på vindkraftanlegg:

Kommune:

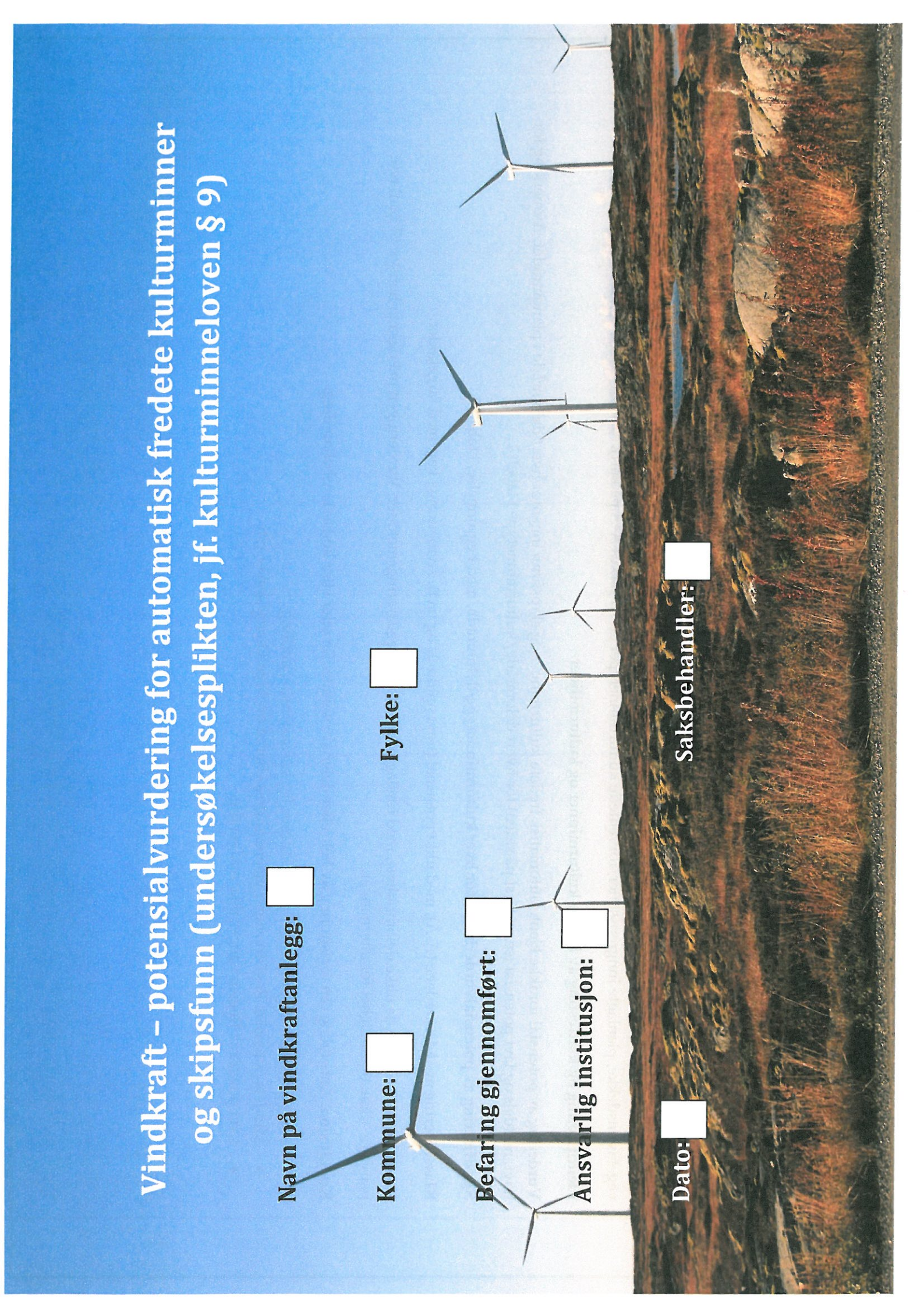
Fylke:

Befaring gjennomført:

Ansvarlig institusjon:

Dato:

Saksbehandler:

Veiledning:

Arbeidet beskrevet nedenfor er ikke ment som arbeidsprosesser som følger etter hverandre i en bestemt rekkefølge. Utfylling av de ulike tabeller og inndeling av soner vil måtte justeres på bakgrunn av det man finner ut. I enkelte tilfeller kan det være hensiktsmessig å gjennomføre en kort befaring til det aktuelle området for å kunne vurdere potensial for funn av automatisk fredete kulturminner og skipsfunn.

Hensiktsmessig inndeling av planområdet, basert på faktorer som f.eks. kjent kunnskap, topografi, geologi/løsmasser, høyder over havet, vegetasjonsdekke, planlagte inngrepssoner, forventede kulturminnetyper etc. (Merkes A-Å på kart).

Identifisering og kartfesting av kjente kulturminner og kulturmiljøer

Vurdering av potensial for ikke kjente automatisk fredete kulturminner og skipsfunn innenfor hvert delområde i planområdet. Avmerking for høyt, middels og lavt potensial (se nederst på siden) for hvert delområde/kulturminnetype i tabell 1.

Spesifisering av potensialvurderingen for hver kulturminnetype/delområde, med begrunnelse, i tabell 2.

Klassifisering av delområdene (A-Å), med ulikt potensial (høyt, middels og lavt). Avmerking i kart med fargekoder.

Samlet beskrivelse av de ulike delområdene, med forslag til eventuelle registreringsmetoder. Vurderingen må også ta hensyn til konkrete planlagte tiltak og mulighet for alternativer.

Konklusjon. anbefaling om registrering av hele eller deler av området før eller etter konsesjonsbehandling.

- Høyt potensial: Registrering gjennomføres før konsesjonsbehandling
- Middels potensial: Registrering gjennomføres etter at eventuell konsesjon er gitt
- Lavt potensial: Registrering ikke nødvendig

Potensialvurdering (tabell 1)

Kulturminneloven	Kjente kulturminner (Askeladden)	Høyt potensial for ikke kjente kulturminner	Middels potensial for ikke kjente kulturminner	Lavt potensial for ikke kjente kulturminner	Merknader
	Delområde(r)	Delområde(r)	Delområde(r)	Delområde(r)	
§ 4 a: Boplasser, huler, hellere med spor etter folk som har holdt til eller arbeidet der, hus- eller kirketufter, kirker, hus og byggverk av alle slag, og rester eller deler av dem, gårdshauger, gårds- og tunanlegg og andre bebyggelseskonsentrasjoner som stapelplasser og markedsplasser, byanlegg og liknende eller rester av dem					
§ 4 b: Arbeids- og verkstedsplasser av alle slag som steinbrudd og annen bergverksdrift, jernvinneplasser, trekull- og tjæremiler og andre spor etter håndverk og industri.					
§ 4 c: Spor etter åkerbruk av alle slag, som rydningsrøyser, veiter og pløyespor, gjerder og innhegninger og jakt-, fiske- og fangstfjnnretninger.					
§ 4 d: Vegfar av alle slag med eller uten brolegging av stein, tre eller annet					

materiale, demninger, broer, vadeded, havneanlegg og åreskifter, båtstøer og båtoppbygg, fergeleier og båtdrag eller rester av slike, seilsperringer, vegmerker og seilmerker.							
§ 4 e: Forsvarsverk av alle slag som bygdeborger, skanser, voller, vollgraver, festningsanlegg og rester av dem og dessuten varder, veter o.l.							
§ 4 f: Tingsteder, kultplasser, varp, brønner, kilder og andre steder som arkeologiske funn, tradisjon, tro, sagn eller skikk knytter seg til.							
§ 4 g: Steiner og fast fjell med innskrifter eller bilder som runeinnskrifter, helleristninger og hellemalinger, skålgroper, sliperenner og annen bergskurd.							
§ 4 h: Bautasteiner, kors og andre slike minnesmerker.							
§ 4 i: Steinsetninger, steinlegninger o.l.							
§ 4 j: Gravminner av ethvert slag, enkeltvis eller samlede felt, som gravhauger, gravrøyser, gravkammer, brannflakgraver,							

urnegraver, kistegraver, kirkegårder og deres innhenginger og gravmæler av alle slag.							
§ 4 annet ledd: samiske kulturminner som nevnt ovenfor fra mer enn 100 år tilbake.							
§ 4 tredje ledd: de til enhver tid erklærte stående byggverk med opprinnelse fra perioden 1537-1649, dersom ikke annet er bestemt av vedkommende myndighet. § 15 tredje og fjerde ledd får tilsvarende anvendelse for automatisk fredete byggverk fra perioden 1537-1649.							
§ 14 første ledd: mer enn hundre år gamle båter, skipsskrog, tilbehør, last og annet som har vært ombord eller deler av slike ting.							
Annet							

Potensialkart med delområder inndelt i høyt, middels og lavt potensial for nye funn.

Samlet beskrivelse av de ulike delområdene, med forslag til eventuell registreringsmetodikk

Hvert delområde beskrives for seg, med blant annet kjente kulturminner, potensial for ikke kjente kulturminner og forslag til eventuell registreringsmetode.

Konklusjon

- Høyt potensial: Registreringer gjennomføres før konsesjonsbehandling
- Middels potensial: Registreringer gjennomføres etter at eventuell konsesjon er gitt
- Lavt potensial: Registreringer ikke nødvendig

Eksempler på kilder som kan benyttes for å vurdere potensial for nye kulturminner:

Kilde	Benyttet
• Askeladden - http://www.riksantikvaren.no/Norsk/Askeladden/	
• Topografisk arkiv (forvaltningsmuseene/fylkeskommune/Sametinget)	
• Gjenstandsdatabasene http://www.unimus.no/arkeologi/	
• Samiske kulturminner og kulturmiljø - Sametinget (http://www.sametinget.no/)	
• Tilgjengelige kart og foto, inkl. flyfoto: loddfoto, skråfoto, lidar-data og eldre kartmateriale	
• Historiske kart, jordskifteprotokoller, matrikelopplysninger - Riksarkivet og Statsarkivene	
• Digitalarkivet: http://www.arkivverket.no/arkivverket/Digitalarkivet	
• NGU's løsmassekart (http://geo.ngu.no/kart/losmasse/)	
• NGU's berggrunnskart (http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/)	
• Rapporter fra samla plan, og verneplan, for vassdrag	
• Dokumentasjonsprosjektet ved universitetsmuseene http://unimus.no/ (Diplomatarium Norvegicum; O. Rygh Norske Gaardsnavne; Førhistoriske minne; etc)	
• Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, opplysningene finnes i Direktoratet for Naturforvaltnings naturbase (http://dnweb12.dirnat.no/nbinnsyn/)	
• Utvalgte kulturlandskap i jordbruket, www.utvalgtekulturlandskap.no	
• Kommunale rapporter og registreringer av lokale kulturminner eller kulturmiljø	
• Publiserte undersøkelser, regionalforvaltningas egen kunnskap, museumspersonale, forskere	
• Lokallitteratur som bygdebøker og årbøker fra historielag og lokale museer	
• Intervju: Lokale ressurspersoner: historielag, brukere av området	
Andre kilder:	
•	
•	